

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Korvausajan lyhentäminen ja tulkkauskorvausten sitominen osaksi kotoutumisaikaa ei ole järkevää. Suomeen tulee hyvin haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomia traumatisoituneita kiintiöpakolaisia, joilla ei ole ollenkaan koulutusta. Esityksessä oleva arvio tulkkaustarpeen määrästä vuositasolla kuulostaa hyvin alimitoitetulta ja epärealistiselta. Jo nyt kotoutumisaika joillekin hyvin haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille on liian lyhyt, ja he tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa tulkattuna myös kotoutumisajan päätyttyä. Alkuvaiheessa etenkin tulkkauksen tarve voi olla jopa viikoittaista ja useammankin kerran viikossa.

Ajattelemme, että tiivis alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta vähentää kuluja tulevaisuudessa ja antaa hyvät eväät kotoutumiseen. Jos kotoutumista halutaan edistää ja nopeuttaa, ei se ainakaan tapahdu palveluista ja rahoituksesta leikkaamalla. Kyse on myös oikeusturvasta. Jos tulkkauksen käyttöä aletaan rajoittamaan, on tässä riskinä se, että tulkin käyttöä yritetään lykätä viimeiseen asti ja joko asiakas tai palveluntarjoaja ei ymmärrä, mistä on kysymys. Jo lain nojalla meidän tulee varmistua siitä, että asiakas ymmärtää häntä koskevat asiat. Jo nyt kunnassa pyritään tulkkauskulujen alentamiseen käyttämällä mm. ryhmätulkkauksia silloin kun se on mahdollista sekä etätulkkauksia aina muulloin kuin kiintiöpakolaisten vastaanoton alkuvaiheessa. Perheiden tilanteet voivat olla hyvin moninaisia ja toisinaan tulkkauksia tarvitaan reilustikin esimerkiksi kodin ja koulun tai varhaiskasvatuksen väliseen yhteistyöhön.

Erityisesti laskennallisten korvausten piirissä olevat henkilöt tarvitsevat usein vuosia jonkinlaista ohjausta ja neuvontaa. Pienissä kunnissa esimerkiksi Kelan, Maahanmuuttoviraston tai DVV:n asiointipaikkoja ei ole, ja kunnissa neuvotaan myös näiden viranomaisten luona asioidessa.

Kunnat huomioivat jo nyt toimissaan asiakkaiden oman toimijuuden tukemisen sekä omatoimisuuden vahvistamisen. Nämä ovat kaiken toiminnan keskiössä.

Mikäli Suomi jatkossakin painottaa kiintiöpakolaisten vastaanottoperusteissa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia henkilöitä ja samalla laskennallisten korvausten korvausaikaa ollaan lyhentämässä ja kuntien rahoitusta leikkaamassa, tulee se todennäköisesti vaikuttamaan kuntien vastaanottohalukkuuteen.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkaukustannuksesta (32 a §)

Oman vastuun kasvattaminen on tietysti hyvä asia, mutta maksua perittäessä tulisi ottaa huomioon asiakkaan tilanne kokonaisvaltaisesti. Mm. mielenterveysongelmat, luku- ja kirjoitustaidottomuus sekä ihan erilainen aikakäsitys juuri maahantulon alkuvaiheessa voivat olla syitä sille, että varattu aika jää käyttämättä. Lisäksi jos henkilö/perhe on kotoutumisen alkuvaiheessa ja tulot ovat pienet, on maksujen periminen kohtuutonta, koska perhe joutuisi hakemaan kulun kattamiseksi toimeentulotukea joko Kelasta tai harkinnanvaraista tukea hyvinvointialueelta.

Esityksessä mainittiin, että henkilö voisi antaa selvityksen palvelun käyttämättä ja peruuttamatta jättämiselle. Selvityksen laatiminen vaatisi kielitaitoa sekä kirjoitustaitoa, joita ei välttämättä kaikista haavoittuvammassa asemassa olevilla asiakkailla ole. Tässä tapauksessa selvityksen antaminen tulisi työllistämään joko kuntaa tai hyvinvointialuetta, jossa asiakkaan kanssa tällainen selvitys tulkittuna laadittaisiin. Mikäli tällaiseen uudistukseen päädyttäisiin, tulisiko se todennäköisesti aiheuttamaan lisäkustannuksia, kun selvityksiä jouduttaisiin laatimaan viranomaisen avustuksella, todennäköisesti tulkin avustuksella? Kunnille pitäisi jäädä harkinnan mahdollisuus niissä tilanteissa, missä tällaista sakkomaksua käytettäisiin. Tulisi arvioida tällaisiin toimiin käytetty viranomaisten työaika ja saavutettu hyöty.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

-

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Kunnat vastaavat kuntapaikkapäätöksistä, joten luonnollinen jatkumo sille on se, että kunnat vastaavat myös pakolaisten vastaanotosta ja siihen valmistautumisesta, tiiviissä yhteistyössä hyvinvointialueiden kanssa. Alkuvaiheeseen kuuluu hyvin paljon perustason ohjausta ja neuvontaa, joka ei vaadi sosiaalipalveluiden asiakkuutta.

Kunnat ovat jo rakentaneet toimivia käytäntöjä ja toimintamalleja pakolaisten vastaanottoon liittyen, joten tästä syystä vastuun siirtäminen hyvinvointialueille ei kuulosta kovin tarkoituksenmukaiselta. Pakolaistaustaisten kanssa työskennellessä korostuu luottamuksellisen asiakassuhteen luominen. Kun kunnan työntekijät ovat vastassa lentokentällä ja vastaavat ensimmäisten päivien tiiviistä ohjauksesta ja neuvonnasta, muodostuu asiakassuhde hyvin toisenlaiseksi kuin silloin, jos vastaanoton hoitaisi joku muu taho.

Kaupassa käynti näyttölee hyvin pientä roolia kiintiöpakolaisten vastaanoton alkuvaiheessa, ja tämä tehtävä (näytetään missä ja mitä kauppoja on, miten siellä toimitaan ja millä tavalla esimerkiksi

maksu toimii) on mielestämme hyvinkin kuntien tehtävää eikä vaadi sosiaalipalveluiden asiakkuutta. Ensimmäisten kertojen jälkeen asiakkaat käyvät kaupassa itsenäisesti ja kulkevat sinne itsenäisesti, joten missään nimessä kovin kuntia työllistävästä asiasta ei ole kysymys, vaikka esityksestä sellaisen kuvan saakin. Asiakkaiden oman toimijuuden tukeminen ja oman vastuun lisääminen on toki hyviä asioita ja näiden tulisi olla kaiken toiminnan lähtökohtana – kun tieto uudesta yhteiskunnasta ja sen toimintavoista lisääntyy, myös palveluiden tarve vähenee. Ohjausta ja neuvontaa tarjotaan juuri siinä määrin, kun henkilö sitä tarvitsee. Kuntien rahoitusta leikkaamalla heikennetään myös ohjaus- ja neuvontapalveluiden toteuttamista, jolla on suora vaikutus tänne muuttaneiden henkilöiden arkeen, elämään ja kotoutumiseen.

Kunnilla on jo olemassa yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sekä mahdollisuudet yhteistyön ylläpitämiseen liittyen esimerkiksi kiintiöpakolaisten vastaanottoon. Vapaaehtoisilla on myös suuri rooli kotoutumisen edistämisessä ja tämä tulisi huomioida myös kiintiöpakolaisten vastaanotossa.

Muut huomiot

Kotona lapsia hoitavien vanhempien huomiointi on tärkeä asia, ja erityisen hyvä on, että kuntiin tulisi mahdollisuus saada nimilistä kotihoidon tukea saavista vanhemmista. Nyt heidän tavoittamisensa on ollut kunnassa haastavaa ja jopa mahdotonta ja tästä syystä kunnissa on henkilöitä, joilla on tarve kotoutumista edistäville toimille, mutta jotka eivät ohjaudu palveluihin mitään kautta.

Kuusisto Raisa
Kuusamon kaupunki - Kansainväliset palvelut